

Tőkés István szerette Istent és Isten népét, és most takarították az Isten népéhez. Ezzel a hittel gyászolják őt gyermekei, unokái, dédunokái, menyei, unokamenyei, vejei, számos közeli és távoli rokona, szomszédok, ismerősök, valamint Isten választott népe.

Az Úr adta, az Úr vette el, áldott legyen az ő szent neve! Ámen.

Pap Géza

*a Kolozsvár-felsővárosi Református Egyházkerület lelképásztora,
az Erdélyi Református Egyházkerület korábbi püspöke*

Megemlékezés d. dr. Tőkés István professzor temetésén

Gyászoló testvéreim, végtisztességet tevő gyülekezet!

A szabadságharc költője, Petőfi Sándor Székelykeresztúron, a Gyárfás kúriában tartózkodott élete utolsó éjszakáján. Sokáig volt Petőfi ottlétének élő tanúja az öreg körtefa, amelyet utóbb csak a vaspántok tartottak össze. A hálás utókor egy táblát helyezett, és Kányádi Sándor sorait írta fel rá:

*Haldoklik az öreg tanú,
Petőfi vén körtefája,
Azt beszélék ő látta volt
Verset írni utoljára.*

Mi ma így kiáltunk fel mindnyájan dr. Tőkés István koporsója mellett, hogy meghalt az öreg tanú. Akinek az élete és a munkássága egybeesik egyházunk, kisebbségi életünk első világháborútól napjainkig tartó százéves történetével. Ő volt számunkra az a tanú, akit bármikor megkérdezhettünk, ha erről a múlttól szerettünk volna valamit megtudni. Hiszen ő volt az az ember, aki a 20. század három legnagyobb diktátorának uralmi ideje alatt élt akkor, amikor az, aki túl akarta élni a rendszert, kollaborált a rendszerrel, vagy legjobb esetben hallgatott. Tőkés István volt az az ember, aki szembeszállt az önkényuralommal, és nem hallgatott. Tőkés István volt az az ember, aki Krisztustól tanulta meg, hogy a keresztyén alázat nem meghunyászkodás, nem feledés, nem beletörődés, hanem határozott kiállás. Kiállás az ő ügye mellett.

Ő maga erről így vall az egyik beadványában: „Én az én Megváltó Krisztusomért nemcsak börtönt tudok szenvedni, hanem a halált is bármikor kész szívvel vállalom. Tehát senki se számítson a kifárasztásomra.” Ezt a magatartást már a családi közösségben megtanulta a háromszéki Málnáson, ahol édesapja lelkész-esperes volt.

Elemi iskoláit szülőfalujában, majd középiskoláit a sepsiszentgyörgyi Református Székely Mikó Kollégiumban végezte. A tanúja volt annak, hogy az egyház hogyan gyakorolta iskolafenntartó szerepét abban a korban, hiszen a felekezeti iskola tanárai nem érettségiztethették le saját diákjaikat, hanem Brassóba kellett utazni, és ott egy regáti tanárokból összeállított bizottság előtt kellett

leérettségizniük. A Krisztus személye nőtt benne, és az alázata is tovább mélyült akkor, amikor a kolozsvári teológián, majd később a külföldi tanulmányúton, Németországban és Svájcban kutatta a megtartó Ige titkait.

A két háború közötti idő sokak helytállását és kitartását próbára tette. Mikor mások elhagyták Erdélyt, Tőkés István visszatért ide. Tette akkor, amikor – Ady szavaival –

*Minden más táján a világnak
Szent dalnok lett volna belőle.⁵*

Lelkészi szolgálata nem volt hosszú, hiszen csak néhány évig hirdette Krisztus szavát a kolozsvári egyetemre érkező ifjak között, viszont igehirdetői szolgálata annál hosszabb volt, élete végéig tartott. Mert valóságos szónok volt számára a titkári, a tanácsbírói, a zsinati, a generális direktori vagy a püspökhelyettesi hivatal és megbízatás is. És valóságos szónok volt a tanári katedra is számára. Tőkés István jól beveste szívébe azt, amit Kós Károly fogalmazott meg számára, aki így szólt a fiatal egyházkerületi titkárhoz: „Nézz ide, fiam. Én minden vasárnap ott vagyok a templomban, de nehogy azt hidd, hogy olyan fenenagy hívő ember lennék. Csak tudom, hogy a református egyház nélkül Erdélyben nincs megmaradás.” Ebből megértette, hogy az egyház és a magyarság élete összefonódott. Ha beszélhetünk egyáltalán helytállás, céltudatos egyház és nemzeti szolgálatról, akkor Tőkés István egyházkerületi működésével kapcsolatosan mindezek hatványozottan igazak. Az egyházat meg kell tartani és meg kell erősíteni, mert ezzel együtt erősödik a nemzet is.

Gyönyörűen példázza ezt egyházi pályája. 1946-ban megválasztották az Erdélyi Református Egyházkerület tanácsbírójának és a Lelkészképesítő Bizottság tagjának. 1948-tól tagja a Romániai Református Egyház Zsinatának és az Állandó Zsinati Tanácsnak. 1952-ben az egyházkerület generális direktorává, közügyi intézőjévé választják. 1953-ban a teológiai előljárási és a teológiai magántanárképző bizottság tagjává is megválasztották. 1946-tól 1973-ig az Igazgatótanács tagja és 1974-től egyházkerületi főjegyző, püspökhelyettes. Az Erdélyi Református Egyházkerület és Tőkés István kapcsolatára nézve igen sokat mond az, hogy a kiadott munkái között első helyen említette mindig az egyház működési szabályzatát, Statútumát. Ez azt jelzi, hogy életbevágóan fontosnak tartotta az új viszonyok közé jutott egyház fennmaradását.

1948 után olyan nagyarányú változás következett be az egyház életében, mint a reformáció kora óta soha. A kommunista hatalom kiforgatta az egyházat minden lehetséges vagyónából. Az egyház immár nem teljesíthette küldetését, újjá kellett szervezni teljes életét. Ebben az erőfeszítésben döntő szerepet kapott a fiatal Tőkés István, méghozzá a törvényalkotás terén. Ezért háborodott fel kényszernyugdíjazása és félreállítása után azon, hogy az egyház vezetői a törvények betartása helyett a jogorzást választották, és ezáltal kiszolgáltatták

⁵ Ady Endre: *A Hortobágy poétája*. (Szerk.)

egyházunkat az önkényuralomnak. Egyházkerülete megbízásai mellett nem lehetett rendes gyülekezeti lelkész, de már 1956-ban vallotta, hogy minden leírt mondat a maga helyén épp úgy igehirdetés, mint a szószéken elmondott prédikáció. Ennek jegyében az egyház megerősödését szolgálta egyházkerületi tisztségviselőként a betűk erejével is. Hiszen 1959–1973 között a Református Szemle társszerkesztője, 1974–1984 között már püspökhelyettesként főszerkesztője. Az ő idejében az egyház egyetlen engedélyezett hivatalos folyóiratának az arcéle lényegesen megváltozott. Átvette benne a főszerepet a bibliai teológia, illetve az igehirdetés tudományával foglalkozó homiletika. Az ő érdeme is, hogy a kor politikuma csak egy-két vezércikkig jutott el, a folyóirat belső tartalmát nem érinthette meg. Továbbá az egyház megerősödését szolgálta a tudománnyal is.

Egyházkerületi tisztségviselőként 1973–1983 között, tíz évig kivette részét a teológusok oktatásából is. Erőteljes, dinamikus temperamentuma sokunk életében él még. Küzdelmünk a megmaradásért ma sem történhet másként, mint ahogy azt ő előttünk járóként bemutatta. Ha mindnyájan követnénk őt gyermekvállalásban, bátorságban és az igazunkért való kiállásban, akkor megmaradásunk biztosítva lenne az idők végezetéig. Tőkés István a 20. század élő történelme volt. Végigélte a testet gyilkoló két világégést, végigélte a lelket pusztító kommunizmust is. De a körülötte zajló változások ellenére ő változatlan maradt, mert hűséggel szolgálta azt, aki *tegnap, ma és mindörökké ugyanaz* (Zsid 13,8). Élete hívő élet volt, mert vallotta, hogy az igaz ember hitből él. Ebből táplálkozott hitvallásnak is beillő életbölcssége, mikor azt mondta: „Hitből kellene élni, ott nincsen árulás.”

Kató Béla

az Erdélyi Református Egyházkerület püspöke

Végső búcsú a patriarchától

Eljöttünk, hogy végső búcsút vegyünk Erdély nagy szülöttétől, a matuzsálemi kort megélt patriarchától, Tőkés István professzortól, a tiszteletes és tudós prédikátortól. A föld számos tájáról érkezünk, azokból a kisebb és nagyobb magyar világokból, ahol tudják, még tudják, ha egy nagy szellem elmegy közülünk, akkor életparancs, hogy összegyülekezzünk. Az a koporsó, amit ilyen sokan állunk körül, nem a reménytelenséget sugallja, hanem az erőt. A hit erejét, az élet erejét, amelyben mi itt egymással osztozhatunk.

A patriarcháról azt mondja az Írás: az étellel betelve haltak meg. Tőkés István teljes életet élt, mondhatnánk, de mégsem mondhatjuk, mert ha szólhatna, tiltakozna. Hogyan lehetne teljes élete egy embernek, akinek a 21. században is a vállára kellett vennie a magyarságnak a 20. századból örökölt terheit? Miként élhetne teljes életet az, aki sohasem tudta, s nem is akarta egyéni és családi boldogságát elválasztani egyháza és népe jólététől? Tőkés István vállalta – amint Pál apostolnál olvashatjuk –, hogy mindenkor testében hordozza az övéinek